

Калина-Геодора Гаврилів
*Аспірант кафедри архітектури та реставрації,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С.Бандери, 12, Львів 79013, Україна
[e-mail: kalyna.gavryliv@gmail.com](mailto:kalyna.gavryliv@gmail.com)
orcid: 0000-0001-7328-8349*

МЕТОДИКА ВІЗУАЛЬНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ЗАМКУ В СТАНІ ТРИВАЛОЇ РУЇНИ

© Гаврилів К.-Т., 2021

Анотація. Головним завданням візуального обстеження архітектурного об'єкта є збір інформації про його існуючий стан та виявлення архітектурних особливостей. Так як отримання даних відбувається безпосередньо при виїзді на об'єкт дослідження, що відзначається короткотривалим проміжком часу, – оперативна фіксація інформації є критично важливим елементом. Для цього завдання сформовано методику візуального обстеження споруди представлену на прикладі замків в стані тривалої руїни, що включає попередню підготовку до виїзду на об'єкт дослідження, покрокову інструкцію процесу обстеження та рекомендації щодо обробки та збереження даних опісля.

Ключові слова: натурне дослідження, візуальне обстеження, польова інвентаризація, замок в стані тривалої руїни, руїна.

Постановка проблеми

Об'єкт в руїні часто має досить аморфну форму і на перший погляд може бути візуально незрозумілим не лише для пересічного відвідувача, але і фахівця, що працює з такого типу об'єктами. Дослідник, що має на меті провести візуальне обстеження об'єкта для подальшого опрацювання матеріалу в камеральних умовах, має бути дуже зосередженим, щоб нічого не пропустити. Проте попадаючи в середовище руїни, завдання ускладнюється, оскільки йти по периметру і фіксувати стан об'єкта зазвичай неможливо, бо він постійно переривається у зв'язку з великим об'ємом втрат оригінальної споруди. Тому для обстеження замку в стані тривалої руїни доцільно сформувати методику, яка включатиме картку візуального обстеження, та має на меті спростити процес дослідження із постановкою чітких завдань, що постають перед дослідником.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

В процесі формування довідки про об'єкт дослідження стандартно створюються інформаційні картки. Загалом картки фіксації архітектурних об'єктів вже давно використовуються в Україні та за кордоном. Наприклад, українським законодавством передбачено документи, які характеризують об'єкт культурної спадщини, – це облікова картка та паспорт (Мінкультури України, 2004). Дані документи формуються для об'єктів, які є включені в список пам'яток архітектури та містять ряд позицій, що характеризують споруду з фізичної, юридичної та історичної сторони. Тут повинні бути зазначені науково-дослідна та

науково-проектна документації, обмірні креслення, генеральний план з охоронними зонами, відомості про сучасний стан об'єкта, зазначені дослідницькі та реставраційні роботи, джерела відомостей про об'єкт. Загалом формується файл, що описує та компонує наявну інформацію про споруду.

У процесі розробки документації на пам'ятку першими у списку йдуть попередні роботи, які включають і попереднє архітектурне обстеження, а також попереднє вивчення літературних і графічних джерел, обстеження конструкцій, інженерне, технологічне, археологічне обстеження та фотофіксацію. Як результат формуються короткі історичні відомості, схематичні обміри, визначається фізичний об'єм пам'ятки, схема фотофіксації, фотографії загального вигляду та елементів пам'яток з анотаціями, акт визначення втрат пам'ятки та ряд інших підготовчих позицій для проведення комплексних наукових досліджень (Мінрегіон України, 2017, 5).

Інформаційну картку, що характеризує один вид споруд, а саме замків в руїні, запропонувала Варшавська політехніка (Molski, 2013). «Karta zamku w ruinie» сформована з двох частин. Перша охоплює загальні дані, архітектурні особливості, стан досліджень та наявну документацію на об'єкт, культурні цінності, юридичні відомості. Друга частина спрямована на опис технічного стану споруди та має слугувати як допоміжний файл при складанні акту технічного стану об'єкта. Загалом дана картка цінна тим, що охоплює всі аспекти існування споруди. Такі карти є корисними для заповідників, які опікуються архітектурними об'єктами, зокрема замками в руїні, та для структур у яких на балансі є об'єкти даного типу. Заповнивши її, можна чітко побачити, які ділянки ще потребують дослідження, доопрацювання, реставраційного втручання. Ще один варіант картки технічного стану об'єкта було розроблено науковими працівниками кафедри реставрації пам'яток архітектури Люблінської політехніки на чолі з Б. Шмигіном (Szymgin, 2018). Вона має універсальний характер, оскільки, як зазначають її укладачі, різноманіття об'єктів є дуже великим. Мета – максимально вичерпно описати технічний стан споруди з використанням фотофіксацій та схематичних креслень, які в подальшому можна використати для розробки проектної документації з реабілітації об'єкта чи інших суміжних документів. У картці для заповнення виокремлено наступні позиції: загальна інформація про об'єкт, архітектурні та конструктивні рішення, види матеріалів, декоративні елементи, креслярська документація та додаткова інформація. Текстова частина підкріплюється відповідними фотографіями та кресленнями.

Оцінюючи вище наведені приклади, приходимо до висновку, що за кордоном існують розробки карток обстеження архітектурних споруд на досить високому деталізованому рівні. Загалом інформаційні картки включають позиції, що всебічно характеризують архітектурні об'єкти, проте процеси збору інформації залишаються поза увагою.

Коли піднімається тема фінансування і на архітектурний об'єкт починають розроблятися комплексні наукові дослідження, обмірні креслення, проекти реставрації та пристосування, то в швидкому темпі і погоні за архівними кресленнями, історичними даними та оперативною роботою над робочими проектами можна опустити деталі, які потім слід буде вносити як правки до проектів, якщо вони будуть виявлені, або ж і зовсім безповоротно втратити. Саме тому процес збору інформації повинен бути дуже ретельним. Якісне візуальне обстеження є основою фіксації автентичної складової пам'ятки.

Мета статті

Нашою метою є сформулювати методику візуального обстеження замку в стані тривалої руїни: скласти перелік необхідних для дослідження підручних матеріалів та покрокову інструкцію його проведення, що сприятиме якісній роботі дослідника, мінімізуючи кількість виїздів на об'єкт.

Виклад основного матеріалу

Маючи на меті провести візуальне обстеження замку в стані тривалої руїни, передусім слід ознайомитися з його історико-бібліографічною та іконографічною базою та сформуванню його будівельну хронограму. Попереднє вивчення історії становлення та занепаду архітектурної пам'ятки надасть можливість краще орієнтуватися на об'єкті, краще його розуміти і знати чому слід приділити більше уваги. «Натурне дослідження пам'ятки архітектури з точки зору наукової теорії реставрації – головна ланка всього процесу (...) реставрації» (Михайловский, 1977, 47). При виїзді на об'єкт вам знадобиться наявність метрової рулетки, фотоапарата, при можливості лазерного віддалеміра та дрона.

У друкованих матеріалах чи інтернет-мережі слід віднайти план чи схему об'єкта, який збираєтеся відвідати. На їх основі підготувати план-схему з промаркованими об'єктами, наприклад «Вежа ПН» або «Вежа А», та виносками про період заснування чи перебудов окремих ділянок споруди, про які отримали інформацію з джерельної бази. План-схема стане відправною точкою, щодо фіксації стану збереженості об'ємно-планувальної структури об'єкта. Тут добре позначати збережені, втрачені та аварійні ділянки, відзначати зміну мурувань, кількість бійниць та інше. Найзручніше роздрукувати на аркуші А-3 формату.

Рекомендуємо також підготувати польову картку візуального обстеження замку в стані тривалої руїни, де фігуруватиме найменування досліджуваного об'єму (пр. Вежа А / Корпус 1), коротка попередньо зібрана про нього інформація (дата заснування, перебудови) та вільне місце для запису результатів обстеження та зарисовок безпосередньо на об'єкті (збережені та втрачені фрагменти, декоративне оздоблення, аварійні ділянки). Так як всі споруди замкового комплексу будуть наперед зазначені в польовій картці візуального обстеження – це забезпечить огляд та дослідження всіх частин замку в руїні. Картка обстеження та план-схема замку в руїні сприятимуть максимально повному натурному дослідженню.

Наявність з собою іконографічних матеріалів надасть можливість порівняти існуючий стан споруди з їх архівними зображеннями, і зробити певні висновки щодо збереженості об'єму та прискіпливіше оглянути сам об'єкт. При таких порівняннях разом із знанням історичної довідки об'єкт розкриватиметься максимально повно, хоча такі порівняння можна проводити згодом в камеральних умовах.

Прибувши на об'єкт і починаючи його обстеження, найкраще рухатися в напрямку від головного входу по зовнішньому або внутрішньому периметру за годинниковою стрілкою. За таким принципом відбувається і процедура обмірів архітектурного об'єкта. Рекомендовано спершу оглянути вежу чи мур і зафіксувати побачене на роздрукованій план-схемі та у картці обстеження, тоді зробити фотофіксацію відповідного об'єму та його деталей. Так як маршрут дослідження об'єкта часто є досить хаотичним, необхідно мати ще одну роздруковану план-схему на А-4 форматі для фіксації ходу обстеження. Дана маніпуляція стане помічною, коли у камеральних умовах опрацьовуватимете декілька сотень фотографій. Як показує практика, дослідник, оглянувши всю споруду, повторно оглядає і фотографує деякі фрагменти.

Так як архітектурна споруда існує в певному оточенні – його також слід вивчити. Мова йде про видові точки та панорами, які відкриваються з об'єкта та на об'єкті, історичні та туристичні місця та об'єкти поруч. Важливо зазначити також транспортну і пішохідну доступність. Після проведених натурних досліджень в камеральних умовах отриману інформацію слід опрацювати і посортувати. Для зручності перевести в електронний варіант всі записи та позначання на план-схемі. В результаті сформується інформаційний файл, що складатиметься з чотирьох частин.

Перша частина – це базова інформація про об'єкт: найменування об'єкта культурної спадщини, дата заснування, місце розташування, пам'яткоохоронний статус, вид власності;

перелік споруд, що формують архітектурний комплекс, конфігурація та архітектурний стиль; план-схема замку з маркуванням об'єктів; основні габарити та розміри. Друга частина – це переведена в електронний варіант польова картка візуального обстеження доповнена відповідними фотографіями. Як результат мають бути зазначені співвідношення втрачених частин і збережених. Ще одним блоком виділяється огляд прилеглої території: оточення об'єкта, транспортна доступність, можливість доступу до об'єкту (транспортний, пішохідний), історичні та туристичні місця і об'єкти поблизу, видові точки з об'єкту та на об'єкт, що підкріплюються фотографіями. І план-схема візуального обстеження, наповнення якої повинні бути схематичні позначення технічного стану замку з описом кожного об'єкту з точки зору його збереженості та цінності, позначені загальні розміри, товщини стін, додаткова інформація.

Отже, при виїзді на об'єкт дослідження з собою необхідно взяти підручні матеріали для фотофіксації та замірів, план-схему для маркування фотофіксаційного ходу, польову картку обстеження та план-схему об'єкту для записів візуального обстеження.

Вихідний файл після обстеження та опрацювання зібраного матеріалу формує Картку візуального обстеження замку в стані тривалої руїни, який містить текстову, фотофіксаційну та схематичну компоненту. Картка має зафіксувати поточний технічний стан споруди, виявити найважливіші базові характеристики пам'ятки. Її ціль – визначити, які подальші дії є найбільш важливими для глибшого дослідження, збереження та ревіталізації об'єкта.

Висновки

Виконання покрокової інструкції, сформованої в процесі розробки Картки візуального обстеження замку в стані тривалої руїни, сприятиме швидкому орієнтуванню на місцевості та розумінню як працювати безпосередньо на об'єкті. Замкова руїна – це складна для дослідження матеріальна структура, яка має високу міру автентизму та істоичної цінності попри велику втрату об'ємно-просторової форми. Її дослідження ще довго буде актуальним, оскільки фінансування пам'яток архітектури є вкрай обмеженим, а деструктивні процеси відбуваються постійно.

Замок-руїна відображає в своїй структурі близько шести століть історії людства. Враховуючи багатогранність архітектурного об'єкту, замку в стані тривалої руїни, його візуальне обстеження може бути чудовим навчальним досвідом для студентів-реставраторів. Вивчення об'єкта дослідження сприяє розумінню його потенціалу та зародженню ідей щодо його ревіталізації. Наявність сформованої інформаційної картки певного архітектурного об'єкта в руїні може стати базою для концептуального вирішення подальшого його використання. Комбінація із обстеження об'єкта та концепції його ревіталізації дасть шанс руїні на нове життя, коли постане тема фінансування.

Використана література та джерела

- Михайловский Е., 1977. *Методика реставрации памятников архитектуры*. Москва: Стройиздат.
- Мінкультури України, 2004. *Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини* / Мінкультури України, Держбуд України. [online] Режим доступу: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0693-04#Text>> [Дата звернення: 1 червня 2021].
- Мінрегіон України, 2017. *Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування*. ДБН А.2.2-14-2016.
- Molski P., 2013. *Karta zamku w ruinie* / Molski P., Glushek S., Gorski M., Lewicka M. *Ochrona i konserwacja ruin zamkowych – wybrane problem i przyklady*.

Szmygin B., Trochonowicz M., Szostak B., Torun K., 2018. *Uniwersalna karta oceny stanu technicznego obiektów tradycyjnych i zabytkowych*. Politechnika Lubelska.

References

Mikhaylovskiy Ye., 1977. *Metodika restavratsii pamyatnikov arkhitektury*. Moskva: Stroyizdat.

Minkul'tury Ukrainy, 2004. *Pro zatverdzhennya form oblikovoyi kartky ta pasporta ob'yekta kul'turnoyi spadshchyny* / Minkul'tury Ukrainy, Derzhbud Ukrainy. [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0693-04#Text>> [Date of reference: 1 June 2021].

Minrehion Ukrainy, 2017. *Sklad ta zmist naukovo-proektnoyi dokumentatsiyi na restavratsiyu pam'yatok arkhitektury ta mistobuduvannya*. DBN A.2.2-14-2016.

Molski P., 2013. *Karta zamku w ruinie* / Molski P., Glushek C., Gorski M., Lewicka M. *Ochrona i konserwacja ruin zamkowych – wybrane problem i przykłady*.

Szmygin B., Trochonowicz M., Szostak B., Torun K., 2018. *Uniwersalna karta oceny stanu technicznego obiektów tradycyjnych i zabytkowych*. Politechnika Lubelska.

Kalyna-Theodora Gavryliv

Graduate student of the Department of Architecture and Restauration

Lviv Polytechnic National University,

12 Bandera St., Lviv 79013, Ukraine

e-mail: kalyna.gavryliv@gmail.com

orcid: 0000-0001-7328-8349

METHOD OF VISUAL INSPECTION OF THE CASTLE IN THE STATE OF LONG-TERM RUIN

© Gavryliv K.-T. , 2021

Abstract. *The main task of visual inspection of an architectural object is to collect information about its current state and identify architectural peculiarities. Since the research information is obtained directly at the site of the study, which is characterized by a short period of time, – the operational fixation of information is a critical element. For this task, a method of visual inspection of the structure was formed, presented using the example of castles in a state of long-term ruin, including preliminary preparation for leaving to the research object, step-by-step instructions for the survey process and recommendations for processing and storing data later.*

A visual inspection of a castle in ruins requires careful preparation. First of all, you should familiarize yourself with the historical, bibliographic and iconographic base of the architectural object and form its construction chronogram. You should prepare a plan scheme with marked objects, where you will indicate saved, lost and emergency areas, and mark the change of masonry, the number of loopholes, etc.

It is also recommended to prepare a text card of the visual examination, which will include the name of the investigated volume, short pre-collected information and free space for recording the examination results directly on the site. It is necessary to have a meter tape measure, a camera, if possible, a laser rangefinder and a drone.

Since the route of the visual inspection is often quite chaotic, you should have another printed plan-schema to record the progress of the research. This manipulation will be helpful when you have to understand a few hundred photos.

After processing the data in office conditions, a file which is called “Map of visual inspection of the castle in a state of long ruin” is formed.

The castle-ruin reflects in its structure about six centuries of human history. Its research will be relevant for a long time, since funding for architectural monuments is extremely limited, and destructive processes are constantly ongoing. Given the versatility of the castle’s architectural site in a state of long-term ruin, visual inspection can be an excellent learning experience for restoration students. The study of the object of research contributes to the understanding of its potential and the emergence of ideas for its revitalization.

Keywords: on-location research, visual inspection, castle in a state of long-term ruin, ruin.